

ДОКЛАД ЗА ЧОВЕШКИТЕ ПРАВА - БЪЛГАРИЯ 2013

РЕЗЮМЕ

Република България е парламентарна демокрация. По конституция, законодателната власт се представлява от еднокамарен Парламент (Народно събрание). Страната се управлява от коалиционно правителство начело с министър-председател. Наблюдателите определиха парламентарните избори през май като проведени при зачитане на „основните свободи на изразяване, сдружаване и събиране”, но също така отбелязаха ширещите се обвинения в купуване на гласове и липса на прозрачност. Властите упражняваха ефективен контрол върху силите за сигурност. Силите за сигурност допуснаха нарушения на човешките права, включително чрез прекомерно използване на сила, произволно задържане, тормоз и заплахи. Имаше обвинения в незаконно подслушване.

Маргинализацията на ромското малцинство остана най-неотложният проблем за страната в сферата на човешките права. Продължаващото влошаване на медийната среда и нарасналото самоцензуриране в медиите под влиянието на корпоративен и политически натиск също бяха проблематични. Корупцията продължи да оказва негативно влияние върху капацитета на правителството и да подронва доверието на обществото и бизнеса в съдебната власт и други държавни институции.

Сред останалите проблеми в сферата на човешките права бяха пренаселеността и лошите условия в затворите и местата за задържане. Имаше и продължителни забавяния в съдебната система; сигнали за злоупотреба с подслушване; религиозна дискриминация и тормоз; лоши условия в бежанските центрове; насилие и дискриминация срещу жени; насилие срещу деца; нарастващ антисемитизъм в интернет; трафик на хора; дискриминация срещу хора с увреждания; дискриминация срещу представители на ромското и турското етническо малцинство; дискриминация срещу хора с хомосексуална, бисексуална и транссексуална ориентация (ЛГБТ), както и срещу хора с ХИВ/СПИН.

Държавата предприе стъпки за наказателно преследване и наказване на служители на службите за сигурност и други държавни институции, които са извършили правонарушения, но тези действия бяха недостатъчни, а липсата на наказуемост представляваше проблем.

Раздел 1. Спазване на неприкосновеността на личността, включително на свободата от:

а. Произволно или незаконно лишаване от живот

Нямаше сигнали за извършени произволни или незаконни убийства от страна на държавата или нейни органи. Полицията и прокуратурата отговарят за разследването на убийства, извършени от силите за сигурност.

Законът разрешава на полицейските служители да използват огнестрелно оръжие само в краен случай и при условие, че е направено всичко възможно за опазване на живота на застрашеното лице. Законът забранява

БЪЛГАРИЯ

използването на огнестрелно оръжие срещу извършители на ненасилствено деяние, които не представляват заплаха.

б. Изчезване

Нямаше сигнали за изчезвания на хора по политически причини.

в. Изтезания и друго жестоко, нехуманно или унижително отношение или наказание

Конституцията и законите забраняват подобни практики, но имаше отделни сигнали за унижително отношение от страна на държавни служители. През 2012 г. беше приет закон, ограничаващ използването на сила от полицията, освен в случай на абсолютна необходимост, и забраняващ използването на сила срещу непълнолетни, бременни жени и извършители на ненасилствено деяние. През първите шест месеца на годината прокуратурата е внесла седем досъдебни производства за полицейско насилие, а съдът е произнесъл обвинителни присъди срещу шестима полицейски служители. Неправителствените организации (НПО) продължиха да заявяват, че властите често пъти не разследват добросъвестно обвиненията в полицейско насилие. Министерството на вътрешните работи е предало на прокуратурата един случай на полицейски служител, обвинен в прекомерно използване на сила по време на антиправителствените протести през юли. Към месец октомври по случая все още се водеше разследване.

Полицията може да задържа лица за срок от 24 часа без да има повдигнати обвинения. Отново имаше отделни сигнали, че понякога полицията задържа заподозрени в извършване на дребни престъпления и посредством физическо насилие ги принуждава да правят самопризнания, особено когато заподозрените са от ромски произход. През септември трима полицейски служители от Първо районно управление в София са били 25-годишната Александра Стоилова и 26-годишния Иван Цонев, след което са ги задържали за хулиганство. Стоилова и Цонев счупили чистачка на полицейска кола; служители, станали свидетели на деянието, заявили, че го изтълкували като вандализъм. Стоилова се оплака, че полицаите я заплашили със сексуално насилие. Началникът на полицейското управление призна, че е била използвана сила, но отрече да е била прекомерна.

Правозащитни групи продължиха да съобщават, че в по-голямата част от местата за задържане, разположени извън големите градове, няма достъп до медицински услуги и да твърдят, че властите не извършват медицински прегледи на задържаните лица след получени сигнали за полицейско насилие, както и че провинилите се полицейски служители рядко биват наказани.

Условия в затворите и местата за задържане

Условията в повечето затвори бяха лоши, с неподходящи тоалетни, отопление и вентилация.

Физически условия: Пренаселеността на затворите остана сериозен проблем. Към месец октомври броят на затворниците в 13-те затвора в страната, чиито капацитет е за 8 763 души, беше 9 115, включително 63

БЪЛГАРИЯ

непълнолетни и 270 жени. През 2012 г. правителството взе решение за отлагане до 2019 г. въвеждането на изискване в закона за минимална жизнена площ от 4 кв. метра на затворник. Дневната разкладка за храна беше приблизително 3.20 лв. НПО получаваха жалби както за качеството, така и за количеството на храната. Българският хелзинкски комитет (БХК) изрази загриженост във връзка с крайната пренаселеност, неотговарящите на санитарните изисквания тоалетни и кухни за приготвяне на храната, както и за недостатъчните медицински услуги в местата за задържане и затворите, особено в затворите в Бургас и Варна.

В килиите на много от местата за задържане няма достатъчен достъп на естествена светлина. Към месец октомври в местата са задържане имаше 891 души, в това число 18 непълнолетни и 15 жени. Общият капацитет на местата за задържане беше 1 873 души в 584 килии.

До месец септември смъртните случаи в затворите бяха 15, а в следствения арест – един. Министерството на правосъдието отчете нарастване на броя на самоубийствата в затворите – пет за 2012 г. спрямо средно по три за предходните четири години. Затворниците имаха достъп до питейна вода. Нямахме сигнали условията в женските затвори да са по-лоши от тези в мъжките. Преобладаващата част от затворите са строени в началото на 20 век, като най-новият е изграден през 1983 г.

През годината омбудсманът е извършил 122 проверки в местата за задържане в полицията и органите на съдебната власт, при които са установени лоши гитиенни условия, липса на обособени помещения за срещи с адвокати и условия за нарушаване на конфиденциалността на тези срещи.

В затворническата администрация се получаваха жалби от затворници във връзка с наложени им наказания, лошо качество на медицинските услуги, жизнените условия и малтретиране от страна на надзирателите. За да подсилат протеста си, затворниците често прибегваха до гладни стачки. Властите държаха чуждестранните затворници с по-дълги присъди в отделен затвор в София с цел осигуряване на по-лесен достъп до консулски услуги.

По оценка на затворническата администрация 11% от затворниците са наркозависими. Затворническите власти изпитваха трудности с ограничаването на достъпа на лишените от свобода до наркотици, както и при диагностицирането и лечението на нарастващия брой наркозависими сред затворническото население.

Администрация: Имаше сигнали за непълно водене на медицинската документация. По закон, затворническите лечебници са част от здравната система, но се управляват от Министерството на правосъдието, в чийто ресор са затворите. БХК критикува това положение с твърдението, че то създава конфликт на интереси и е източник на корупция, тъй като директорите на затворите назначават лекарите, които не са обект на външен контрол. През септември прокуратурата предяви обвинения срещу двама лекари, приели подкуп от затворник, за да фалшифицират оценката за здравословното му състояние, осигурявайки му предсрочно освобождаване за външно лечение.

Всички затворници имат право на труд, като два дни работа намаляват присъдата с един ден. Затворническата администрация предлагаше работа само на ограничен брой лишени от свобода и възможностите за работа като цяло бяха по-малко поради икономическата криза. Имаше твърдения от затворници, че системата за определяне на трудовия режим на отделните

БЪЛГАРИЯ

затворници е корумпирана и без надзор. Извършители на ненасилствени нарушения можеше да бъдат осъждани на пробация, което им позволяваше да останат извън затвора, ако изпълняват условията на своята пробация.

По принцип лишените от свобода имат право на посещения, но в повечето случаи липсата на място за свиждания в съответния затвор ги правеше невъзможни. НПО коментираха, че посещенията в единствения женски затвор са неоправдано затруднени заради времето за пътуване и разходите. Затворниците от всички вероизповедания имаха възможност да практикуват своята религия.

Лишените от свобода изпращаха сигнали за занижени условия до затворническата администрация, националния омбудсман и съдебната система. Към месец октомври бяха подадени 839 жалби до затворническата администрация във връзка с неправомерни наказания, прехвърляне в други места за изтърпяване на наказание, достъп до медицински услуги, достъп до образователни програми, лоши условия и насилие от страна на надзиратели. Затворническата администрация отхвърли 637 от жалбите като неоснователни, предприе действия по 155, а 47 бяха определени като извън нейните правомощия.

Независимо наблюдение: През годината правителството като цяло допускаше наблюдение на затворите от независими наблюдатели.

Подобрения: Към месец октомври бяха извършени ремонти на затворите във Варна, Сливен, Пловдив, Враца и Плевен, както и на местата за задържане в София, Враца, Перник и Варна с цел подобряване на жизнените условия.

г. Произволен арест или задържане

Макар конституцията и законът да забраняват произволния арест и задържане, имаше сигнали, че понякога полицията злоупотребява с правомощия си за арест и задържане.

Роля на полицията и системата за сигурност

Министерството на вътрешните работи отговаря за правоприлагането. Държавната агенция „Национална сигурност“ (ДАНС), която е подчинена на министър-председателя, се занимава с контраразузнаване, анализ на вътрешна оперативна информация и разследвания за корупция и организирана престъпност. През юни Народното събрание прие закон, по силата на който Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ преминава от Министерството на вътрешните работи към ДАНС, с мотив, че така се ограничават концентрацията на власт и злоупотребите. Националната разузнавателна служба отговаря за външното разузнаване, а Националната служба за охрана – за сигурността на високопоставените лица, като и двете са на разпореждане на президента. Гражданските власти упражняваха ефективен контрол върху полицията и службите за сигурност. Правителството разполагаше с механизми за разследване и санкциониране на злоупотребите и корупцията, но не ги прилагаше в достатъчна степен и липсата на наказуемост беше проблем.

БЪЛГАРИЯ

Мюсюлмански религиозни водачи продължиха да се оплакват от тормоз и заплахи от страна на службите за сигурност, които периодично ги извиквали за разпити относно религиозен радикализъм и фундаментализъм. Имаше сигнали, че полицейски патрули са спирали за проверка на улицата ромски младежи, тъй като „изглеждали подозрителни”.

Процедури за задържане и отношение към задържаните

Макар да не се изисква по закон, преди да задържи дадено лице, полицията обикновено вземаше прокурорско постановление. Полицията може да задържа лица за срок от 24 часа без да има повдигнато обвинение, а прокурор може да разреши удължаване на този срок с още 72 часа. Задържането за повече от 72 часа трябва да стане с разрешение от съда, като срокът може да бъде до две години. Прокуратурата не може да задържа военнослужещи без разрешение от министъра на отбраната. Като цяло, властите спазваха тези разпоредби, макар че в някои случаи полицията превишаваше 24-часовия срок на задържане.

Законът допуска освобождаване под гаранция, което се използваше масово.

Законът постановява правото на защитник от момента на задържане и, като цяло, властите осигуряваха на задържаните достъп до адвокат не по-късно от два часа след задържането им, а също и достъп на адвоката до задържания в рамките на 30 минути след довеждането му в полицейското управление. Законът дава право на служебен защитник на обвиняеми с ниски доходи. НПО посочиха, че задържани често са били принуждавани произволно да избират служебен защитник въз основа на препоръките на полицията – практика, чрез която се нарушаваше прозрачността на процеса. Законът забранява задържане под стража без обвинителен акт за повече от два месеца за лицата, обвинени в престъпления от общ характер, осем месеца за обвинените в тежки престъпления и 18 месеца за обвинените в престъпления, за които законът предвижда минимум 15 години лишаване от свобода.

Произволен арест: Имаше сигнали за произволни арести. Ромски активисти се оплакаха, че непосредствено преди изборите през май полицията е задържала 20 роми и ги е разпитвала за популярността им в техните общности, твърдейки, че дейността им „влияе върху гласуването”. Активистите разтълкуваха това като опит за сплашване и предотвратяване на тяхната законна политическа дейност.

Задържане в следствен арест: Продължителните забавяния в очакване на съдебен процес продължиха да бъдат проблем и имаше натрупване на значителен брой неприключили разследвания. Заради наложените от закона срокове разследванията често приключваха с прибързани обвинителни актове, които съдиите връщаха за доразследване, през което време обвинените в тежки престъпления бяха освобождавани под гаранция.

д. Липса на достъп до справедлив процес

Съгласно конституцията и законът съдебната власт е независима, но корупцията, неефективността и липсата на отчетност продължиха да

БЪЛГАРИЯ

представяват масов проблем. Общественото доверие в съдебната система остана извънредно ниско заради убеждението, че магистратите са податливи на политически натиск и не правораздават равнопоставено.

Висшият съдебен съвет назначава, повишава, наказва и освобождава от длъжност съдии, следователи и прокурори. Той също така проверява жалби за неправомерни действия в съдебната система и дава препоръки за дисциплинарни мерки. Административните ръководители също могат да налагат малки по размер наказания. Наблюдателите критикуваха липсата на ясно посочени мотиви и обосновка на дисциплинарните решения на съвета. Към месец октомври съветът беше образувал 30 нови дисциплинарни производства и беше наложил санкции на 19 магистрата, включително освобождаване от длъжност на трима и намаляване на възнаградението на двама.

Натрупването на съдебни и следствени дела продължи да бъде проблем в по-големите съдебни окръзи, а дългите забавяния в наказателните производства бяха често срещано явление.

Съдебни производства

Законът изхожда от презумпцията, че обвиняемите са невинни до доказване на вината им и им дава достатъчно време да подготвят защитата си. Всички съдебни заседания са публични, освен в случаите, отнасящи се до националната сигурност, застрашаване на обществения морал и личната неприкосновеност на непълнолетни обвиняеми. Обвиняемите имат правото да бъдат информирани своевременно и подробно относно повдигнатите срещу тях обвинения, като при необходимост им се осигурява безплатен превод.

Съдебни журита не се използват. В случаите на тежки престъпления, делото се гледа от съдия и двама съдебни заседатели. Ако престъплението предполага присъда от повече от 15 години лишаване от свобода, делото се гледа от двама съдии и трима съдебни заседатели. При такива обстоятелства присъдата се определя с мнозинство. Адвокатът на защитата е задължителен, ако престъплението предполага присъда от десет или повече години затвор; ако обвиняемият е непълнолетен, чужденец или лице с физически увреждания; или ако обвиняемият не присъства. Обвиняемите имат право да присъстват на процеса и могат да поискат възобновяване на делото, ако са били осъдени в тяхно отсъствие, освен ако по време на първото разглеждане не са се укривали от правосъдието. Обвиняемите имат право да разпитват свидетелите, да се запознават с доказателствата и да представят собствени свидетели и доказателства. Обвиняемите не могат да бъдат заставяни да дават показания или да признават собствена вина. Законът дава право на обжалване, което беше широко използвано. Съдебното производство е равнопоставено за всички обвиняеми.

Политически затворници и лица, задържани по политически причини

Нямаше сигнали за политически затворници или лица, задържани по политически причини.

Граждански съдопроизводства и средства за правна защита

БЪЛГАРИЯ

Макар законът да предвижда независимо и безпристрастно съдопроизводство по граждански въпроси, гражданските дела страдат от същите продължителни забавяния, както и наказателните. Гражданите могат да подават иски за нарушени човешки права пред съдилищата и пред Комисията за защита от дискриминация, която може да налага глоби на нарушителите. Гражданите могат да обжалват решения, с които смятат, че държавата е нарушила техните човешки права, пред Европейския съд за правата на човека (ЕСПЧ).

Решения на регионални съдилища по права на човека

Страната попада под юрисдикцията на ЕСПЧ. През 2012 г. Народното събрание прие изменения в закона с цел създаване на национален механизъм за разглеждане и присъждане на компенсации на граждани, претендиращи за нарушаване на правото им на справедлив процес. Целта на тази мярка е да се намали броя на делата, завеждани в ЕСПЧ, като в същото време предложи пропорционално и по-бързо решение. От влизането в сила на поправката през октомври 2012 г. Министерството на правосъдието е получило 207 молби, одобрило е 68 за разглеждане и е предложило компенсации по 39. Според НПО страната продължава да демонстрира ниска степен на изпълнение на решенията на ЕСПЧ.

е. Произволна намеса в личната неприкосновеност, семейството, дома и кореспонденцията

Конституцията и законът забраняват подобни действия и държавата, като цяло, спазваше тези разпоредби. През март обаче лидерът на Българската социалистическа партия предостави на прокуратурата информация, в която се посочва, че Министерството на вътрешните работи незаконно е подслушвало бившия и настоящия президент, министри от кабинета, лидери на политически партии, магистрати и бизнесмени. Прокуратурата съобщи, че Министерството на вътрешните работи е подслушвало 875 телефонни номера без да има необходимото за целта разрешение. През юни прокуратурата обвини бившия министър на вътрешните работи Цветан Цветанов в неупражняване на необходимия контрол върху използването на специални разузнавателни средства в повереното му министерство.

Раздел 2. Спазване на гражданските свободи, включително:

а. Свобода на словото и печата

Законът постановява свобода на словото и печата и държавата по принцип спазваше тези права. Продължиха обаче опасенията за влошаване на медийната среда заради корпоративен и политически натиск, който, съчетан с нарастващата и непрозрачна концентрация на медийна собственост, сериозно подрива медийния плурализъм.

Индексът на медийната устойчивост за 2013 г. на Международния съвет за изследвания и обмен (IREX) показва допълнително влошаване на редакционната и финансова независимост на медиите и техните

БЪЛГАРИЯ

професионални стандарти. IREX отбелязва, че „потискането [от страна на държавата] на свободата на словото и липсата в медийния сектор на прозрачност по отношение на собствеността са привлекли международното внимание.” Обръща се внимание на „медийната война” в съда между големите конгломерати, нарастващата зависимост от държавно субсидиране и „ескалиращите политически натиск, корпоративен контрол и пренебрегване на професионалните стандарти във водещите медии” като допринасящи за „бавното отдалечаване от нивата на устойчивост, постигнати в годините преди присъединяването на страната към ЕС.” През годината концентрацията на собственост на медийния пазар продължи да нараства. Увеличи се броят на сигналите за сплашване и насилие срещу журналисти.

Свобода на словото: Гражданите критикуваха правителството без ответни репресии. В селските райони обаче, където възможностите за заетост са по-малко, хората бяха по-колебливи в критиките си към местните власти.

През юни председателят на Народното събрание Михаил Миков заяви, че много телевизионни канали са предпочели да отразят антиправителствените протести по начин, допринасящ за ескалацията на напрежението. Той ги посъветва да отразяват събитията „справедливо и спокойно.” Повече от 100 журналисти протестираха срещу изявлението на председателя, заявявайки, че то е открита намеса в редакционната свобода.

Наказателният кодекс предвижда от една до четири години лишаване от свобода за подстрекаване към използване на „език на омразата”. Като език на омразата законът определя език, който подбужда към омраза, дискриминация или насилие въз основа на раса, етнос, националност, религия, сексуална ориентация, семейно или социално положение, или увреждане. Нямаше сигнали за използване на законите срещу клеветата за ограничаване на публичните дискусии.

Свободи на печата: Независимите медии бяха активни и изразяваха широк спектър от мнения. Процесът на медийна консолидация продължи, като по-големите групировки придобиха повече регионални медии. Вътрешни и международни организации критикуваха както печатните, така и електронните медии за липсата на прозрачност относно финансирането и собствеността им, а също и за податливостта им към икономическо и политическо влияние. През август Анна Цолова и Виктор Николаев, водещи на популярно сутрешно предаване по частния канал Би Ти Ви, напуснаха телевизията, след като излъчването на предаването им беше спряно за повече от две седмици. От ръководството на телевизионния канал не са дали никакво обяснение за спирането от ефир. Цолова и Николаев отказаха да посочат директно защо са напуснали, но заявиха, че не е било заради по-добра работа. Други журналисти коментираха, че причината е тяхно интервю с министър-председателя, в което многократно са задавали въпроси относно спорно политическо назначение.

Насилие и тормоз: През септември неизвестни лица подпалиха колата на политическата журналистка Генка Шикерова, заменила Цолова в сутрешния блок на Би Ти Ви месец по-късно. Тя беше провела няколко интервюта, възприемани от наблюдателите като критични, включително и с лидери на управляващите политически партии. Към месец октомври разследването по случая продължаваше.

БЪЛГАРИЯ

През април прокуратурата оказа натиск върху журналиста Борис Митов да разкрие източниците си на информация от съдебно заседание, която той включил в статия, публикувана от интернет медия. Прокуратурата твърдеше, че въпросната информация е класифицирана, въпреки че съдът вече я бил декласифицирал. Митов отказа да назове източниците си. Прокуратурата сне обвиненията срещу него, след като той получи значителна медийна и обществена подкрепа.

Цензура или ограничения върху съдържанието: Журналистите продължиха да съобщават неофициално за самоцензуриране от тях самите и техни колеги, за редакционни забрани да отразяват конкретни лица и теми, както и за налагане на политическа линия от корпоративното ръководство. Фондация „Медийна демокрация“ е установи, че бизнесмени и политически партии оказват натиск върху медии и журналисти, в това число и чрез физически заплахи, налагайки повсеместна култура на автоцензура.

През юни лидерът на партия „Атака“ Волен Сидеров, заедно с други членове на партията, нахлу в студията на държавната Българска национална телевизия (БНТ) с твърдението, че като депутати имали правото да не се съобразяват с ограниченията за достъп и да не обръщат внимание на полицейската бариера на входа. Преди това Сидеров заплаши, че той и поддръжниците му ще замерят с камъни, домати и яйца сградите на телевизиите БНТ, Би Ти Ви, Нова телевизия и Канал 3, тъй като тяхното отразяване на антиправителствените протести било предубедено.

Закони за клеветата/национална сигурност: По закон клеветата е наказуема. Обикновено съдилищата тълкуваха законовите разпоредби по начин, който е в полза на журналистическото изразяване. Журналистически материали за корупция или злоупотреби предизвикаха редица дела за клевета, заведени от политици, държавни чиновници и други лица на публични длъжности. През юни Софийският апелативен съд потвърди решението на подолната съдебна инстанция за налагане на глоба на онлайн медията „Всеки ден“. Сайтът беше публикувал материал за все още неизлязлата от печат книга „Тайните на гей елита 2“, в резултат на което политик, чието име се споменава в книгата, заведе дело срещу „Всеки ден“ за клевета. Към месец октомври медията обжалва решението пред Върховния касационен съд.

Свобода в интернет

Нямаше ограничения от страна на държавата върху достъпа до интернет, нито сигнали, че същата е наблюдавала електронни пощи или чатове в интернет без съответното законово основание. По данни на Международния съюз за телекомуникации около 55% от населението са ползвали интернет през 2012 г.

Службите за сигурност имаха достъп до електронни данни с разрешение на съда при разследване на кибер и тежки престъпления. НПО критикуваха пропуски в закона, позволяващи на прокуратурата да изисква такива данни директно от доставчиците на интернет без съответното разрешение. През март лидерът на Българската социалистическа партия отправи обвинение, че правителството е следило електронните пощи и текстовите съобщения на лидерите на февруарските протести срещу монополите.

БЪЛГАРИЯ

Академична свобода и културни събития

Държавата не налагаше ограничения върху академичната свобода или културни събития.

б. Свобода на мирно събиране и сдружаване

Конституцията и законът предоставят свобода на събиране и сдружаване и, като цяло, държавата съблюдаваше тези права.

Свобода на събранията

По закон групите, искащи разрешение за събрание, трябва да уведомят за това 48 часа предварително. Забранени са обществени събрания в периметъра за сигурност (от 5 до 20 м) около Народното събрание, Министерския съвет и сградата на президентството. Кметовете могат да забранят, отхвърлят или предложат алтернативно място за дадено събрание, за което смятат, че представлява заплаха за обществения ред, сигурността или движението.

Към ноември, антиправителствените протести в София, които започнаха на 14 юни и в разгара си събраха над 20 000 протестиращи, продължаваха без ограничения и в принципно мирна обстановка. На 23 юли протестиращите направиха блокада около Народното събрание, затваряйки вътре депутати и министри. При сблъсък между участниците в протеста и охраняващите района полицаи осем протестиращи и двама полицейски служители получиха леки наранявания. Имаше спорадични сигнали за произволни проверки от страна на полицията на личните документи на лица, пътуващи от провинцията с цел присъединяване към протестите.

Свобода на сдружаване

Законът забранява групите, включително политически партии, които застрашават националното единство, насаждат расова, национална или религиозна омраза, нарушават правата на гражданите или се опитват да постигнат целите си чрез насилие. Като цяло държавата уважаваше правата на лица и групи да учредяват политически партии или други политически организации. НПО нямат право да се ангажират с политическа дейност.

в. Свобода на вероизповедание

Виж *Международен доклад за религиозната свобода* на Държавния департамент на www.state.gov/j/drl/irf/rpt.

г. Свобода на движение, вътрешно разселени лица, закрила на бежанците и лица без гражданство

Конституцията и законът дават свобода на движение на територията на страната, при пътуване в чужбина, емиграция и репатриране, и държавата принципно спазваше тези права.

БЪЛГАРИЯ

Правителството работеше в сътрудничество с Върховния комисариат за бежанците на ООН (ВКБООН), както и с други хуманитарни организации, за осигуряване на закрила и подпомагане на бежанци, лица, търсещи убежище, лица без гражданство и други подобни категории.

Закрила на бежанците

Достъп до убежище: Законът дава възможност за предоставяне на убежище или статут на бежанец, а държавата е създала система за закрила на бежанците. В резултат на нарасналия брой на лицата, търсещи убежище, който скочи близо четири пъти спрямо 2012 г., НПО сигнализираха за голяма пренаселеност и лоши условия в центровете за настаняване. Оплаквах се също от сроковете за обработка на молбите, които значително надхвърляха шестте месеца, предвидени от закона. Държавната агенция за бежанците изпитваше недостиг на преводачи с арабски език, които да съдействат на лицата, търсещи убежище. НПО заявиха, че недостигът на преводачи се отнася до няколко езика, в това число арабски, фарси, кюрдски, френски и английски.

През октомври правителството обяви план за издигане на 30-километрова ограда на границата с Турция в зона, където видеонаблюдението се е оказало неефективно. Към ноември, оградата беше в процес на изграждане.

Връщане: Държавата осигуряваше известна закрила срещу експулсиране или връщане на бежанци в страни, където техните живот и свободи биха били поставени под заплаха въз основа на раса, религия, националност, принадлежност към конкретна социална група или политическо мнение. ВКБООН посочи, че рискът действителни бежанци да получат отказ е ограничен. Чеченският гражданин Мохамед Гадамаури продължи да бъде затворен в очакване ЕСПЧ да се произнесе по неговия случай за възможна екстрадиция в Русия. Властите го задържаха през 2012 г. на границата по информация от Интерпол, без да вземат предвид статута му на признат бежанец в Германия и Полша.

Нарушаване на правата на бежанците: Законът изисква лицата, търсещи статут на бежанци, да подадат молба в „разумен срок“ след влизането им в страната. ВКБООН и НПО съобщиха, че практиката да се затварят лица, незаконно преминали границата, забавя възможността им да поискат убежище. През април, 37 чуждестранни граждани, осъдени за незаконно преминаване на границата, започнаха гладна стачка в Софийския затвор с твърдението, че властите са им отказали правото да потърсят убежище, и искане за преразглеждане на делата им.

Ниският институционален капацитет на държавата за обработка на молбите и прехвърляне на кандидатите в центрове за настаняване стана още по-очевиден с нарасналия приток на лица, търсещи убежище, от Сирия. През септември 32 сирийци, търсещи убежище, държани месеци наред в центъра за задържане в Любимец, и 50 в центъра за задържане в Бусманци започнаха гладна стачка с искане за ускорено решаване на техните случаи. Търсещите убежище се оплаквах, че не могат да се издържат с отпусканата от държавата месечна помощ от 65 лева с храна и лекарства, докато чакат решение на молбите си.

БЪЛГАРИЯ

Някои медии отразяваха темата за бежанците предимно негативно, твърдейки, че мнозинството от тях са престъпници и терористи. През октомври Магдалена Ташева, депутат от „Атака“, нарече сирийските бежанци „канибали“, „сган“ и „убийци“. Правителството не излезе с официална реакция по тези изявления. БХК подаде жалба от името на група сирийски бежанци пред Комисията за защита от дискриминация.

Дългосрочни решения: На 13 юни страната се присъедини към програмата на ЕС за презаселване, започваща с презаселване на пилотна група от 20 бежанци през 2014 г.

Временна закрила: Държавата осигуряваше хуманитарна закрила на лица, които не отговарят на условията за бежански статут. Към ноември такава закрила е била осигурена на 1 250 души.

Раздел 3. Спазване на политическите права: право на гражданите да сменят правителството

Конституцията и законът дават на гражданите правото да сменят правителството по мирен път и гражданите упражняваха това право посредством редовни, свободни и честни избори, основаващи се на всеобщото право на глас.

Избори и политическо участие

Последно проведени избори: Заключителният доклад на мисията за наблюдение на изборите на Службата за демократични институции и човешки права (СДИЧП) към Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ) определи предсрочните парламентарни избори през май като проведени при зачитане на основните свободи на изразяване, сдружаване и събиране. Докладът отбеляза обаче, че случаите на предизборно подслушване и инцидентите със сигурността на бюлетините са отслабили общественото доверие в процеса. Имаше също така масови обвинения в купуване на гласове. Асоциацията „Прозрачност без граници“ направи заключението, че нито предизборната кампания, нито самите избори са били проведени съобразно международно приетите стандарти за прозрачност.

Законът забранява провеждането на предизборни кампании на езици, различни от български. СДИЧП многократно отбеляза, че това изискване, заедно с липсата на официална информация за гласоподавателите на езиците на малцинствата, е ограничило възможността на представителите на етническите малцинства да разберат изборните правила и участват ефективно в изборния процес. На 17 май областният управител на Сливен наложи глоби от по 2 000 лева на лидера на Движението за права и свободи Лютви Местан и кмета на Ябланово Джемал Чобан за предизборна агитация на турски език.

През първите девет месеца на годината прокуратурата е образувала 77 производства и е внесла в съда 46 дела, а 50 души са били осъдени за изборни нарушения по време на предсрочните парламентарни избори.

БЪЛГАРИЯ

Политически партии: Законът изисква една политическа партия да има 2 500 членове, за да бъде официално регистрирана. Макар конституцията да не допуска учредяване на политически партии на етнически принцип, тази забрана не изглеждаше да намалява ролята на някои етнически малцинства в политическия процес и няколко партии, представляваха различни малцинствени етнически групи.

Участие на жените и малцинствата: Към октомври в 240-местното Народно събрание имаше 58 жени. От общо 17 министри седем бяха жени, две от тях заместник министър-председатели. Жени заемаха ключови длъжности в Народното събрание, включително като заместник-председател и председатели на пет от 23-те постоянни комисии.

В Народното събрание имаше 29 представители на малцинствени групи, от тях 20 етнически турци, петима помаци (потомци на българи, приели исляма по време на османското владичество) и един ром. В кабинета имаше един министър от турски етнически произход. Докато турското малцинство беше добре представено, ромите не бяха достатъчно представени, особено на назначаеми ръководни длъжности. Етнически турци, роми и помаци заемаха изборни длъжности на местно ниво.

НПО съобщиха, че законите за адресна регистрация ограничават възможността на роми, живеещи в незаконни жилища, да получат лични карти, което на свой ред ограничава участието им в изборите.

Раздел 4. Корупция и липса на прозрачност в правителството

Макар законът да предвижда наказателни санкции за корупция от длъжностни лица, държавата не го прилагаше ефективно и длъжностни лица от всички клонове на властта често участваха безнаказано в корупционни практики. Имаше масови сигнали за корупция в държавата през годината. Корупционните практики включваха подкупи, конфликт на интереси, сложни схеми за злоупотреби, нарушения в обществените поръчки и търговия с влияние.

Корупция: Има поне 320 органа на национално и местно ниво, които имат отговорности в сферата на борбата с корупцията. ДАНС има мандат да разследва корупционни дейности на високопоставени държавни и други служители. Прокуратурата води наказателното преследване на случаите на корупция в съда. Центърът за противодействие и борба с корупцията и организираната престъпност отговаря за анализирането, планирането и разработването на превантивни решения и политики. Към Народното събрание има постоянна комисия, занимаваща се с преглед на законодателни инициативи, насочване на сигнали за корупция към правоприлагащите и други оправомощени институции и наблюдение на държавните ведомства. Независима комисия отговаря за предотвратяването и установяването на конфликт на интереси. НПО заявиха, че държавните институции си сътрудничат с тях не системно, а на база отделни проекти.

Формализмът в съдебната система затрудняваше ефективното наказателно преследване на организираната престъпност и корупцията по високите етажи на властта. Правни и процедурни ограничения върху

БЪЛГАРИЯ

използването на методи като оперативен експеримент, договаряне и сътруднически свидетели затрудняваха преследването на корупционните случаи. През юли прокуратурата заяви публично, че корупционните престъпления представляват непропорционално нисък дял в общия брой разкрити престъпления и че такива дела се образуват обикновено при смяна на министър или формиране на ново правителство. От януари до юни прокуратурата е започнала разследвания по 161 нови случая и е предала на съда 92 дела, касаещи 120 лица. За същия период съдът е осъдил 65 души и е оправдал 10.

През април прокуратурата повдигна обвинения срещу директора на Главна дирекция „Борба с организираната престъпност“ Станимир Флоров за това, че през 1999 и 2002 г. е получил подкупи от наркодилъри и други трафиканти срещу предоставяне на закрила.

На 26 юни Софийската градска прокуратура внесе обвинителен акт срещу бившия депутат Димитър Аврамов за съучастие при подкуп. Към октомври делото все още не беше насрочено.

Закрила на лицата, подаващи сигнали за нарушения: Макар да няма специализирани закони за защита на лицата, подаващи сигнали за нарушения, Законът за насърчаване на заетостта задължава държавата да закриля лица, съобщаващи за нарушения при наемането на работа.

Оповестяване на имотно състояние: Законът задължава държавните служители да декларират публично всички обстоятелства, за които биха могли да бъдат обвинени в използване на служебно положение с цел лична облага. Оповестяваната информация се проверява и следи от Сметната палата. Лицата, заемащи висши държавни длъжности, които не подадат декларация за имотно състояние, могат да бъдат глобени до 1 500 лева. По данни на Сметната палата 59 от общо 7 234 служители, които са задължени по закон, не са подали годишните си декларации в рамките на посочения срок.

Публичен достъп до информация: Законът дава право на публичен достъп до държавна информация, като списъкът с изключения, посочващ основанията за неразкриване, е достатъчно малък, а сроковете за отговор и таксите за обработка са разумни. Предвидени са административни санкции за неспазването му, както и механизъм за обжалване и преразглеждане на откази за предоставяне на информация. НПО обаче продължиха да твърдят, че държавата не прилага закона ефективно. Макар съдилищата да разрешаваха по-голям достъп до държавна информация, правителството рядко се съобразяваше с тези решения. На 28 септември неправителствената организация Програма „Достъп до информация“, която дава ежегодни награди на активисти в сферата на прозрачността, връчи анти-награда на Министерския съвет за преустановяването на практиката да публикува протоколите от седмичните си заседания и други административни актове, както и за отказа да приложи правилата, приети от служебното правителство, във връзка с финансовата прозрачност на депозитите на държавните фирми.

Раздел 5. Отношение на правителството във връзка с международни и неправителствени разследвания на твърдения за нарушаване на човешките права

Доклади по страни за практиките в сферата на човешките права за 2013 г.
Държавен департамент на САЩ · Служба за демокрация, човешки права и труд

БЪЛГАРИЯ

Редица национални и международни правозащитни групи като цяло извършваха своята дейност без ограничения от страна на държавата, като проучваха и публикуваха резултатите по случаи, свързани с нарушаване на човешките права. Наблюдателите отчетоха нееднаква степен на съдействие от различни представители на централната и местната власт.

Държавни правозащитни органи: Омбудсманът разглежда сигнали на граждани за нарушаване на техни права и свободи от страна на държавата. Той може да изисква информация от властите, да посредничи в разрешаването на спорове, да предлага преустановяването на съществуващи практики, да предоставя информация на прокуратурата и да сезира Конституционния съд за отмяна на законови разпоредби като противоконституционни. Към месец октомври омбудсманът е получил 5 842 жалби за нарушени права и свободи на граждани. Мнозинството от тях са свързани с качеството на публичните услуги, програмите за социално подпомагане и проблеми със собствеността, включително принудително изселване. В някои случаи властите предприемаха действия в отговор на препоръки на омбудсмана.

Комисията за защита от дискриминация (КЗД) е независима специализирана агенция за предотвратяване и защита от дискриминация, както и за гарантиране на равни възможности.

Една от постоянните комисии към Народното събрание отговаря за човешките права, жалбите и петициите на гражданите, а друга – за вероизповеданията и парламентарната етика.

Раздел 6. Дискриминация, обществени злоупотреби и трафик на хора

Законът забранява дискриминацията въз основа на раса, пол, увреждане, социално положение и сексуална ориентация, но не и език. Обществената дискриминация продължи, особено срещу етническите малцинства, лицата от ЛГТБ общността, както и хората с увреждания. Трафикът на хора също продължи да бъде проблем.

Държавата проверяваше жалбите за дискриминация, постановяваше решения и е налагаше наказания на нарушителите. Законът позволява на гражданите да отнасят случаите на дискриминация към съда или КЗД. През първите девет месеца от годината КЗД е получила 653 жалби, повечето от тях за множествена дискриминация, предимно по признак лично положение и увреждане, особено в сферата на заетостта. Комисията е установила дискриминационни практики в 239 случая и е наложила глоби в размер на 13 850 лв.

Жени

Изнасилване и домашно насилие: Законът криминализира изнасилването и властите като цяло прилагат неговите разпоредби, когато бяха сигнализирани за нарушения. Наказателният кодекс не криминализира изнасилването, включително блудството с непълнолетни, ако то е последвано от брак. Макар че властите можеха да преследват наказателно съпружеското

БЪЛГАРИЯ

изнасилване по общата разпоредба за изнасилване, това рядко се случваше. Присъдите за изнасилване са от две до осем години лишаване от свобода или от три до десет години, ако жертвата е непълнолетна или е роднина по права линия. Когато в резултат на изнасилването са причинени тежки телесни повреди или е направен опит за самоубийство, присъдите са от три до 15 години затвор, а когато жертвата е малолетна, от 10 до 20 години. Според НПО, социалните табута, свързани с изнасилването, продължават да възпират жертвите от подаване на сигнал за престъплението. Към октомври прокуратурата е завела 196 досъдебни производства за изнасилване и е внесла 69 дела в съда, като има осъдени 69 лица. Държавната агенция за закрила на детето (ДАЗД) заяви, че броят на разследванията и делата за блудство с непълнолетни е нараснал от 2010 г. насам. През 2012 г. прокуратурата е завела 307 досъдебни производства за блудство с непълнолетни и са осъдени 267 лица. През март НПО организираха първото събитие от типа „Извърви километър в нейните обувки“ в София с цел повишаване на информираността за домашното насилие и сексуалните посегателства.

Законът определя като домашно насилие всеки акт или опит за сексуално насилие или физически, психологически, емоционален или икономически натиск върху членовете на семейството на извършителя или между съжителстващи лица. Той дава на съда правото да налага глоби, да издава ограничителни заповеди или заповеди за отстраняване от жилището, или да изисква специализирано консултиране. Неспазването на ограничителна заповед може да доведе до лишаване от свобода за срок до три години или глоба от 5 000 лева. От юли 2012 до юли 2013 г. в съда са получени 393 жалби. Законът изисква от правителството да приема ежегоден план за действие за предотвратяване и защита от домашно насилие, както и да осигури финансиране за изпълнението му.

Наблюдателите отбелязаха, че като цяло властите прилагат закона в случаите на физическо насилие, но не обръщат особено внимание на другите видове домашен тормоз. Според Алианса за защита от домашно насилие, една от всеки четири жени е била жертва на вербален или физически тормоз, като степента на насилие се е повишила между юли 2012 и юли 2013 г. Алиансът е предоставил услуги на 2 528 жертви.

Една национална НПО поддържаше денонощна гореща телефонна линия за жени в кризисна ситуация, която се финансира чрез ежегодна държавна субсидия. Други НПО предоставяха краткосрочна защита и консултиране на жертви в 17 кризисни центъра и центрове за закрила в цялата страна. НПО се оплакаха, че субсидията за горещия телефон е недостатъчна и ако размерът на финансиране се запази, има риск от прекъсване на услугата. Към месец октомври горещата линия е работила с 1 067 клиенти, включително 658 жертви на домашно насилие. Полицията и социалните работници пренасочваха жертвите на домашно насилие към централите, управлявани от НПО, но НПО изразиха оплакване, че местните власти рядко предоставят финансова помощ за текущи разходи. Организацията за защита правата на жените продължиха да настояват, че в държавата липсват сериозни политики в сферата на равенството между половете и домашното насилие, въпреки че ежегодните планове за действие насърчават равнопоставеността.

БЪЛГАРИЯ

Сексуален тормоз: Законът определя сексуалния тормоз по-скоро като специфична форма на дискриминация, отколкото като криминална проява, въпреки че прокурорите могат да установяват случаи, при които тормозът включва и принуда. Ако бъде преследван като принуда, сексуалният тормоз е наказуем с до шест години лишаване от свобода. Той продължи да бъде подценяван като проблем. Към октомври в КЗД е получен само един сигнал за сексуален тормоз.

Репродуктивни права: Държавата като цяло уважаваше правото на двойките и индивидите свободно и отговорно да вземат решения относно броя, интервала и времето на раждане на техните деца, както и да разполагат с необходимите за целта информация и средства, без дискриминация, принуда и насилие. Като цяло жените имаха добър достъп до контрацепция и професионални грижи преди и по време на раждане, включително основни акушеро-гинекологични и следродилни грижи. Жените в бедните селски райони имаха по-ограничен достъп до контрацепция поради бедност и необразованост. Квалифицираните родилни грижи в някои случаи бяха по-малко достъпни поради липса на здравно осигуряване.

Дискриминация: Макар законът да дава на жените същите права като на мъжете, включително на равно заплащане за един и същ труд, жените бяха в известна степен дискриминирани по отношение на икономическото си участие и политическото си овластяване. Разминаването в заплащането между мъже и жени продължи да се увеличава, като според Евростат през 2011 г. заплащането на жените е било средно с 18% по-ниско от това на мъжете. В допълнение, жените бяха недостатъчно добре представени в държавните структури; около 16% от кметовете бяха жени. Националният съвет по равнопоставеността между жените и мъжете към Министерския съвет, председателстван от министъра на труда и социалната политика, отговаря за защитата на правата на жените. В качеството си на преимуществено консултативен орган, съветът отговаря за насърчаване на сътрудничеството и координацията между НПО и държавните институции.

Деца

Регистрация при раждане: Гражданството произтича от родителите на лицето. Децата се регистрират веднага след раждането им в страната.

Образование: Държавното образование е задължително до 16-годишна възраст и бесплатно до 12 клас, но властите не бяха ефективни в налагането на задължението за посещаване на училище. Броят на отпадналите от училище беше непропорционално висок сред ромското население.

Според Националния статистически институт, над 18 000 деца са отпаднали от училище през 2012 г. По оценка на Министерството на образованието броят на отпадналите е бил 3 883. НПО смятат, че и двете данни са неточни и определят броя на отпадналите по средата.

Насилие срещу деца: Насилието срещу деца продължи да бъде проблем. По данни на ДАЗД, през първите девет месеца от годината е имало леко намаляване на броя на случаите спрямо предходните няколко години. През

БЪЛГАРИЯ

2012 г. са отчетени 2 127 случая, което е намаление спрямо 2 175 за 2011 г. Физическото насилие остана най-разпространената форма на насилие (36,7%), следвано от небрежно отношение (28,6%), емоционално насилие (19,4%) и сексуално насилие (15,3%). Домашната среда продължи да бъде преобладаващото място на упражнено насилие (73,5%), а в 9,1% от случаите то е извършено на улицата, в 5,3% – в училище и в 5,2% – на обществено място. Фондация „Асоциация Анимус“ заяви, че макар да има увеличение на сексуалното насилие срещу деца през последните няколко години, дискусията по темата е останала социално табу.

През 2012 г. ДАЗД извърши проверки в домовете за деца от 7 до 18 години и е откри 46 случая на насилие, включително 35 на физическо, 10 на сексуално и един на емоционално. През 2012 г. правителството прие тригодишен национален план за превенция на насилието над деца, чиято цел е да повиши професионалните умения на експертите, работещи с деца, и да подобри информираността на обществото за този проблем. По данни на Националния статистически институт през същата година 1 777 деца са били жертви на тежки престъпления спрямо 1 803 през 2011 г.

Държавата предоставяше финансиране на НПО за поддържане на денонощна безплатна телефонна линия за деца, които могат да се обаждат за консултация, информация и подкрепа, както и за да съобщят за насилие.

През първите шест месеца на годината операторите на линията са провели 10 416 консултации. 50% от получените сигнали за насилие са се отнасяли до физическо, а 32% до емоционално насилие. В резултат на тези сигнали извършените проверки в някои случаи довеждаха до извеждане на децата от насилническата домашна среда и наказателно преследване на упражняващите насилие родители. Операторите на горещата линия се оплакаха, че органите за закрила на детето нямат необходимата подготовка и често връщат случаи с обяснението, че не се отнасят до домашно насилие, което пък води до последваща виктимизация на намесените деца. НПО изразиха загриженост, че в много случаи социалните работници, водени от противоречиви законови разпоредби, предпочитат да преместят детето от домашната среда в институция, вместо да изведат от дома родителя-насилник.

Принудителен и ранен брак: Минималната възраст за сключване на брак е 16 години. Въпреки че не е налична официална статистика, според НПО браковете между деца са нарастващ проблем сред ромската общност, водещ до отпадане от училище, ранни раждания, лоша родителска грижа и растяща бедност.

Сексуална експлоатация на деца: Наказателният кодекс предвижда от две до осем години затвор и глоба от 5 000 до 15 000 лева за склоняване на деца към проституция, както и от три до десет години затвор и глоба от 10 000 до 20 000 лева за сексуален трафик на деца. Минималната възраст за секс по взаимно съгласие е 14 години. Законът забранява детската порнография и предвижда до шест години лишаване от свобода и глоба до 8 000 лева.

Деца в институции: Властите настаняваха деца с различни видове и степен на увреждане в една и съща институция. От януари до август правителството е закри 10 институции. Към октомври функционираха 57 дома за деца без родителска грижа, 30 дома за медико-социални грижи, и 23 за деца

БЪЛГАРИЯ

и младежи с физически увреждания. Броят на институционализираните деца намаля още с около 25% – от 4 755 в края на 2011 г. до 3 592 към месец юли. Приблизително половината от децата, останали в институцията, бяха с увреждания. Според ДАЗД около 52% от институционализираните деца са от ромски произход, 28% от български и 6% от турски.

По-голямата част от децата в държавни институции не бяха сираци, тъй като съдът разпореждаше изпращането на деца в институция, когато прецени, че родителите им не са способни да им осигурят адекватна грижа. Държавните органи продължиха да правят проверки на домовете, при които бяха установени редица лоши практики и случаи на малтретиране на настанените там деца.

През май проверка в дома в Севлиево разкри, че директорът и персоналът са принудили две непълнолетни момичета да направят аборт.

Правителството продължи да изпълнява първия етап от програмата си за деинституционализация, след като за всяко дете беше разработен план за извеждането му от съответната институция. През първите шест месеца на годината властите са извели от домовете 530 деца и са настанили по-голямата част от тях в центрове от семеен тип, а останалите са били реинтегрирани в семействата си, осиновени или настанени при приемни родители. ДАЗД изрази загриженост, че приемните семейства не са подготвени да предоставят високия стандарт на грижи, необходими за деца с тежки здравословни проблеми, главно поради социални предразсъдъци.

Международни отвлечения на деца: България е страна по Хагската конвенция за гражданските аспекти на международното отвлечане на деца от 1980 г. За конкретна информация виж http://travel.state.gov/abduction/country/country_3781.html

Антисемитизъм

Преброяването на населението от 2011 г. установи 1 130 евреи в страната. Местните еврейски организации оценяват реалния брой на около 5 000.

Продължи появата на антисемитски изказвания предимно в сайтовете на социалните мрежи, както и в коментари под публикации на онлайн медии, особено около 70-тата годишнина от спасяването на българските евреи, отбелязана през март. Еврейските организации продължиха да бъдат загрижени от пасивността на правителството в случаите на престъпления от омраза, особено използването на език на омразата, и се оплакаха, че администраторите на уебсайтове вече не трият антисемитските коментари. Потребители на социалните медии отправиха обвинения към изтъкнат американски гражданин, че е виновен за антиправителствените протести, започнали през юни. Според тях, мотивиран от еврейския си произход, той е финансирал НПО, които са се изявявали активно в протестите. През юли рапърът Михаил Михайлов (Мишо Шамара) критикува бившия финансов министър в телевизионно интервю, излъчено на живо, наричайки го „еврейска гад.“ Нямаше непосредствена реакция нито от страна на интервюиращия репортер, нито на правителството. В последвалото си извинение Михайлов обясни, че коментарът му бил клише.

БЪЛГАРИЯ

През февруари близо 1 000 души участваха в шествие в центъра на София, организирано от Българския национален съюз в памет на генерал от времето на Втората световна война, известен с антисемитските си възгледи и пронацистка дейност.

Трафик на хора

Виж *Доклад за трафика на хора* на Държавния департамент на www.state.gov/j/tip.

Хора с увреждания

Законът забранява дискриминацията срещу лица с физически, сетивни, интелектуални и психични увреждания в сферата на заетостта, образованието, въздушния и други видове транспорт, достъпа до здравеопазване и предоставянето на други държавни услуги. Правителството не прилагаше ефективно тези разпоредби. Повечето усилия на държавата бяха съсредоточени върху осигуряването на различни социални услуги, но нямаше достатъчно средства за пригаждане на инфраструктурата и реализиране на активни политики за подобряване на информираността на обществото. НПО критикуваха държавата за липсата на достъп за хора с увреждания до информация и комуникации, отбелязвайки, че има само една новинарска емисия с жестомимичен превод и властите не публикуват информация на брайл. Обществото продължи да дискриминира хората с увреждания.

Макар законът да изисква подобрен достъп до сградите за хора с увреждания и някои нови благоустройствени проекти да отчитат това изискване, прилагането на закона изоставаше значително при съществуващите, нереновиращи сгради. НПО подадоха жалби до КЗД относно недостатъчната достъпност на откритата през 2012 г. линия на софийското метро, посочвайки, че пероните са по-ниски от влаковете, асансьорите не функционират, а рампите са прекалено стръмни.

Законът стимулира наемането на лица с увреждания, като предоставя на работодателите субсидии, покриващи от 30 до 50% от социалните им осигуровки, както и разходите по адаптиране и оборудване на работните места за такива служители. Законът се прилагаше в слаба степен, а работодателите нямаха мотивация да наемат хора с увреждания. По данни на Агенцията за хора с увреждания 95% от хората с увреждания са безработни. Други фактори като липсата на достъп до адекватно образование, отсъствието на умения и достъпен транспорт допринасяха за високото равнище на безработица.

Инфраструктурата в страната не осигуряваше на хората с увреждания адекватен достъп до образование, здравни грижи и социални услуги. Лицата с психични и физически увреждания често бяха отделяни от обществото в институции, разположени в отдалечени райони, което възпрепятстваше назначаването на квалифициран персонал и затрудняваше достъпа до своевременно медицинска помощ. Въпреки някои частични подобрения, условията в 81-та институция в страната за хора с психични, физически и сетивни увреждания останаха лоши. НПО критикуваха правителството за това, че не преминава към общественоориентиран модел на включване по отношение на образованието, социализацията и здравните грижи за хората с увреждания. През септември Министерството на образованието и науката

БЪЛГАРИЯ

проведе двуседмично обучение на ученици, родители и учители на ученици със сетивни увреждания, посещаващи нормални училища. Обучението беше акцентирано върху развитието на полезни умения, ориентация и мобилност.

Законът предвижда специални мерки за хора с увреждания, осигуряващи им достъп до изборителните секции, включително и чрез мобилни изборителни урни. По данни на доклада на мисията на ОССЕ/СДИЧП за наблюдение на предсрочните парламентарни избори през май "близо 340 от наблюдаваните изборителни секции (53% от всички наблюдавани секции) не бяха лесно достъпни за хора с увреждания, а вътрешното разположение на около 195 секции също бе преценено като неподходящо за такива гласоподаватели."

Междуведомственият съвет за интеграция на хората с увреждания отговаря за изработването на политиката за подкрепа на хората с увреждания. Министерството на труда и социалната политика чрез своята изпълнителна агенция за хората с увреждания е наточено със закрилата на техните права и за целта работеше съвместно с подкрепени от държавата национално представени организации. Някои НПО критикуваха съществуващия модел с твърдението, че той не обвързва субсидиите на тези организации с постигането на целите на съответната политика, а само с формални критерии като териториално представителство и брой на членуващите организации. Те продължиха да бъдат загрижени, че липсата на прозрачност и отчетност по отношение на финансовата и друга подкрепа към национално представените организации влияе на тяхната независимост. НПО се оплакаха също, че структурата за мотивиране извежда като приоритет националното представителство пред ефективното застъпничество.

През 2012 г. правителството прие двугодишен план за действие за предоставяне на равни възможности на хората с увреждания, който допълва съществуващата държавна стратегия.

Национални/расови/етнически малцинства

Съгласно преброяването от 2011 г. в страната има 325 345 роми, т.е. по-малко от 5% от населението, и 588 318 етнически турци, т.е. по-малко от 9%. Наблюдателите бяха убедени, че тези данни са неточни, тъй като при преброяването над 600 000 души не са отговорили на въпроса за етническия си произход, а преброителите не са извършили преброяването надлежно в повечето ромски махали, като вместо това са правили предположения или изобщо не са включвали данни за ромите.

Обществената дискриминация и популярните предрасъдъци срещу ромите и други малцинствени групи продължиха да бъдат проблем. Медиите описваха ромите и други малцинства с дискриминационен и обиден език. Към октомври не беше отбелязан напредък в разследването на следствената служба по жалбата от 2012 г., според която публикация от Калин Руменов във вестник „Новинар“ насажда расова и етническа омраза, както и расова дискриминация.

През годината полицията прекрати разследването си относно нападението през 2012 г. на неонацистка банда срещу двама афганистански бежанци, както и по друго нападение срещу четирима германски граждани в центъра на София. Извършителите не бяха установени или задържани.

През 2012 г. в Сандански пред ромско кафене-клуб, чийто собственик е местен лидер на политическа партия Еврором, избухна бомба. Взривът уби

БЪЛГАРИЯ

Малин Илиев, който взел плика, в който било поставено взривното устройство, докато отварял кафенето. Към месец октомври имаше задържани трима заподозрени, а разследването продължаваше.

През април ромски НПО, участващи в държавния Национален съвет по етнически и интеграционни въпроси, напуснаха съвета в знак на протест срещу неговата неефективност и неспособност да изпълнява програмата за ромско включване. Те настояха за радикална промяна в подхода на правителството към интеграцията и създаване на изпълнителна агенция, в чийто състав да има ромски експерти. Ромската НПО Амалипе изрази загриженост от факта, че вниманието на правителството към ромската интеграция е останало в застои след напускането на съвета.

Много роми продължиха да живеят при ужасни условия. Преброяването от 2011 г. установи, че 55,4% живеят в пренаселени градски махали. Според НПО от 50 до 70% от жилищата им са незаконно построени, често без адекватно водоснабдяване и канализация. Редица общини продължиха да възбуждат процедури за събаряне на незаконните жилища. През февруари в Петрич бяха съборени 52 незаконни ромски колиби, оставяйки около 300 роми да спят на открито в продължение на няколко дни. Кметът заяви, че всички те имат роднини другаде, при които могат да отидат, и ги прикани да напуснат града. Според НПО впоследствие ромите са се разпръснали по други места.

Дискриминацията срещу малцинствата на работното място продължи да бъде проблем. Всеобщото обществено недоверие, заедно с ниското им равнище на образование, още повече затрудняваше ромите в намирането на работа. Според държавно проучване, проведено през годината, безработицата сред ромите е 44,8%, а 68,1% от тях са останали извън социално-осигурителната система.

Ромските деца често посещаваха фактически сегрегирани училища, където получаваха по-некачествено образование. Имаше случаи, при които български ученици напускат десегрегирани училища, довеждайки по този начин до повторна сегрегация. НПО критикуваха Националната стратегия за интеграция на ромите за това, че не предвижда конкретни мерки за десегрегация на училищата и не осигурява финансовата подкрепа, необходима за реализацията им. Проекти на НПО, насочени към намаляване на броя на отпадащите от училище ромски ученици, постигнаха резултати, при които на повечето места броят на отпадналите ученици в началната степен беше под един процент. Задържането в училище на ромски ученици под 10-годишна възраст продължи да бъде проблем за държавата, която не разполагаше с ефективни програми за реинтеграция на вече отпаднали ученици. Според споменатото държавно проучване 14,8% от ромите са завършили гимназия, 44,7% са завършили начално училище, а 15,5% нямат завършена никаква образователна степен.

Достъпът на ромите до здравни услуги продължи да бъде проблем, като в някои случаи беше предмет на дискриминация. По оценка на държавното проучване 30% от ромите не са записани при общопрактикуващ лекар (т.е. не са здравноосигурени), а 78,8% нямат достъп до стоматолог. В допълнение, качеството на медицинските грижи, които ромите получават от медицинския персонал и социалните работници, беше извънредно ниско. Националната мрежа на здравните медиатори продължи да се разраства като успешен модел на партньорство с националните и местните власти за решаване на проблема с достъпа на ромите до здравни услуги. Към октомври имаше 130 здравни

БЪЛГАРИЯ

медиатори, назначени на пълен щат към 72 общини, за да работят с високорискови и уязвими групи.

През юни в няколко региона, включително Благоевград и Пловдив, политическата партия Вътрешна македонска революционна организация възбуди протести срещу областните управители, издигнати от Движението за права и свободи. Според протестиращите в тези градове няма етническо турско население, поради което не било правилно областните управители да са от „партията на етническите турци.“

Обществена нетърпимост, дискриминация и актове на насилие въз основа на сексуална ориентация и полова идентичност

Законът забранява дискриминацията въз основа на сексуална ориентация, но държавата не прилагаше ефективно тази забрана. Макар сигналите за насилие срещу хомосексуални, бисексуални и транссексуални лица да бяха редки, обществената дискриминация, по-конкретно в сферата на заетостта и публичното говорене, продължи да бъде проблем. Много хора от ЛГБТ общността не се „разкриваха“ пред семействата си поради страх от прекъсване на отношенията. Според НПО не е било нещо необичайно хора, подозирани в хомосексуалност, да бъдат уволнявани, като същите са избягвали да търсят правата си пред съда от страх да не бъдат открито посочени като принадлежащи към ЛГБТ общността.

На 21 септември в центъра на София се проведе шестият ежегоден гей парад. Първоначално беше планирано парадът да се проведе през юни, но организационният комитет го отложи за септември, за да не съвпадне с мащабните антиправителствени протести. През юни Българската православна църква излезе с изявление, в което определи хомосексуалността, бисексуалността и транссексуалността като „противоестествено и особено вредно нарушаване на Божията повеля“, и призова властите да забранят парада с аргумента, че „той заплашва моралните устои на обществото ни, както и здравето на нашите деца и на българската нация като цяло.“ Парадът е привлече около 120 участници и като цяло протече без инциденти. Въпреки че никоя държавна институция не подкрепи събитието открито, общината отмени таксите за ползване на паркови площи и охрана. Полицията осигури сериозни мерки за сигурност в района на провеждането на парада и прилежащия периметър, които ефективно предотвратиха агресивно поведение от страна на скинхедове и други, които по традиция създават проблеми. Протестиращи организираха анти-ЛГБТ събития на 22 юни и 21 септември, привлекли приблизително 50-70 участници.

През юни по време на прайд месеца неправителствената организация ЛГБТ-Пловдив съобщи за 15 хулигани, които прекъснали прожекцията на британски филм, крещейки обиди срещу хомосексуалните, отправили заплахи във връзка с бъдещи прожекции и повредили прожекционния апарат.

Други форми на обществено насилие или дискриминация

По данни от проучване от 2011 г., оценяващо медицинските услуги, предоставяни на хора с ХИВ/СПИН, пациентите са били поставени в неадекватни условия в здравните заведения и подложени на дискриминация заради отказ на някои лекари да ги лекуват от страх да не бъдат заразени.

БЪЛГАРИЯ

Обичайно пациентите не завеждаха искове при такива инциденти в съда, заради социалната стигма, свързана с болните от ХИВ/СПИН. Близо една пета от ХИВ-позитивните пациенти са заявили, че са скривали този факт, за да могат да получат спешна медицинска помощ или да избегнат прехвърляне в неспециализирано звено, където не биха получили адекватна помощ. Обществото стигматизираше жени, диагностицирани и лекувани от болести, предавани по полов път.

Раздел 7. Права на работещите

а. Право на сдружаване и право на колективно договаряне

Законът защитава правото на всички работещи да формират или участват в независими синдикати по свой избор, без предварително разрешение или прекомерни изисквания. Той дава и право на стачка с някои изключения. Съгласно Закона за уреждане на колективните трудови спорове на служителите на министерствата на отбраната и вътрешните работи, съдилищата, прокуратурата и следствието (колективно назовавани „съдебна власт“ по българското право) не се разрешава да стачкуват. Тези служители могат да съдят държавата като начин за осигуряване на защита на техните права. Законът за държавния служител дава на останалите държавни служители правото да стачкуват, но това може да става само като носят или показват протестни символи или знаци, без да прекъсват работата си. В допълнение, законът ограничава правото на стачка на транспортните работници. Синдикатите заявиха, че законовите ограничения върху правото на стачка и липсата на наказателна отговорност за работодатели, които бавят изплащането на заплати, са противоконституционни.

Законът задава национална правна рамка за колективно договаряне. Когато работодатели и синдикати постигнат колективно споразумение на секторно ниво, те могат съвместно да изискат от министъра на труда то да обхване всички предприятия в съответния сектор. Законът не предвижда право на колективно договаряне за държавните служители. Той забранява антисиндикалната дискриминация и постановява, че работниците могат да получат до шест месечни работни заплати като компенсация за незаконно уволнение. Работници, които смятат, че срещу тях е упражнена дискриминация въз основа на членство в синдикат, могат да подават жалби пред Комисията за защита от дискриминация, като към месец октомври същата е получила девет такива жалби.

Синдикални лидери заявиха, че държавата не прилага ефективно трудовото законодателство. Глобите за нарушаване на неговите разпоредби са от 50 до 200 лева, което според синдикатите е недостатъчно, за да има необходимия възпиращ ефект. Синдикалните лидери се оплакаха, че съдебните производства за възстановяване на работа на несправедливо уволнени служители често отнемат години и нямат достатъчно възпиращо действие по отношение на антисиндикалната дискриминация. Законът не предоставя ефективна защита срещу намесата на работодатели в дейността на синдикатите.

Работниците упражняваха правото си да организират и членуват в синдикати, както и правото на стачка. Синдикатите бяха независими от

БЪЛГАРИЯ

държавата и политическите партии. Като цяло правителството разрешаваше на синдикатите да извършват дейността си без да се меси, макар синдикатите да продължиха да сигнализируют за случаи на възпрепятстване, тормоз и натиск от страна на работодателите като, например, преместване на друго място, уволнение и понижаване в длъжност на синдикални лидери и членове. Синдикатите твърдяха също така, че някои работодатели не се договарят добросъвестно или не се придържат към колективните договори. Синдикални лидери отбелязаха, че работодателите, които правеха опити да принуждават новоназначени служители да подписват декларация, че няма да се ангажират със синдикална дейност, са преустановили тази си практика, след като синдикалните лидери са публикували техните имена. Съдебните и административните производства бяха адекватни при уреждането на спорове.

б. Забрана на принудителния или задължителен труд

Законът забранява всички форми на принудителен или задължителен труд. Според Главната инспекция по труда към Министерството на труда и социалната политика държавата прилага ефективно тези забрани. Имаше отделни сигнали, че семейства или престъпни организации принуждават деца да работят.

Виж *Доклад за трафика на хора* на Държавния департамент на www.state.gov/j/tip.

в. Забрана на детския труд и минимална възраст за наемане на работа

Законът определя като минимална възраст за наемане на работа 16 години, а за опасен труд – 18. За да наеме деца, ненавършили 18 години, работодателят трябва да получи разрешение от Главна инспекция по труда. Работодателите могат да наема деца под 16-годишна възраст със специално разрешение за лек труд, който не е рисков или вреден за развитието на детето и не пречи на неговото образование или обучение. Главната инспекция по труда извършваше проверки за условията на труд във всички фирми, искащи или притежаващи разрешителни за детски труд.

Наемането на работа на деца без разрешително е престъпление, наказуемо с до шест месеца лишаване от свобода. Като цяло държавата прилагаше законите за детски труд в официалния сектор.

Главната инспекция по труда отчете леко намаляване на детската заетост спрямо предходната година, предимно поради по-бавния икономически темп и затегнатите изисквания. Към октомври инспекцията е дала 1 436 разрешения за наемане на работа на деца на възраст между 16 и 18 години. Разрешителните за наемане на деца под 16-годишна възраст са били 73. През 2012 г. инспекцията е разкрила 25 случая на незаконен труд на деца и е сезирала прокуратурата по 24 случая. Според ведомството след като веднъж са били изправени, работодателите не са повторили нарушението.

Държавата продължи да изпълнява програмите за ликвидиране на най-лошите форми на детски труд, стартира образователни кампании за последиците от тях и се намесваше, за да защити, изтегли, възстанови и реинтегрира деца, ангажирани в най-тежки форми на детски труд.

БЪЛГАРИЯ

НПО продължиха да подават сигнали за експлоатация на деца в определени сфери (по-конкретно, малки семейни магазини, текстилно производство, ресторанти, строителна дейност и продажба на вестници) и от организираната престъпност (предимно за проституция, джебчийство и разпространение на наркотици). Освен трафик на деца със сексуална цел, най-лошите форми на детски труд включваха тежък физически труд и труд в семейни стопанства за тютюнопроизводство, който представлява сериозен здравословен риск.

Правителството продължи да отчита тенденция към намаляване на броя на децата, задържани от полицията за скитничество и просия. Към месец октомври полицейските служители са задържали общо 80 деца за скитничество (спрямо 151 за 2012г.) и 66 за просия. Редица наблюдатели считаха, че тези деца са експлоатирани от възрастни. Полицията е задържала 42 от децата за 24 часа с оглед тяхната защита, а 74 е изпратила в кризисни центрове за по-дълги периоди. Впоследствие властите са настанили 31 деца в институции. Полицията е сезирала прокуратурата по 13 случая на родители, заподозрени в експлоатация на децата си за просия.

Виж доклада *Факти относно най-тежките форми на детски труд* на Министерство на труда на САЩ на www.dol.gov/ilab/programs/ocft/tda.htm.

г. Приемливи условия на труд

Минималната месечна работна заплата в страната беше 310 лева. През април Конфедерацията на независимите синдикати в България публикува доклад, в който се посочва, че 1,6 милиона души живеят с доход на член от семейството под прага на бедността, фиксиран на 216 лева. Държавата е определила официален праг на бедността от 241 лев.

Законът определя 40-часова стандартна работна седмица с минимум един 24-часов период на почивка седмично. Прекомерният задължителен извънреден труд е забранен. Забранен е и извънредният труд за деца под 18 години, бременни жени и жени с деца до 6-годишна възраст. Законът предвижда, че допълнителното заплащане за извънреден труд не може да бъде по-малко от 150% от редовното заплащане през работните дни, 175% в събота и неделя и 200% на 12-те официални празника. Продължителността на извънредния труд за един работещ е ограничена до 150 часа годишно. Национална програма за безопасност на труда с определени от закона стандарти дава на служителите правото на здравословни и безопасни условия на труд.

Министерството на труда и социалната политика отговаря за съблюдаването както на минималната работна заплата, така и на стандартната работна седмица. Законът предвижда наказание за трудови нарушения под формата на глоба от 1 500 до 15 000 лева, което според синдикатите няма възпиращ ефект. Освен глоба санкциите могат да включват административни наказания като временно преустановяване на дейността и прекратяване на трудовите правоотношения. Към месец октомври Главната инспекция по труда е установила над 10 000 нарушения и е наложила глоби на стойност над 12,5 милиона лева. Според Главната инспекция по труда глобите са дали резултат, тъй като повечето работодатели са спазили препоръката да заменят

БЪЛГАРИЯ

гражданските договори с изискваните по закон трудови такива, което отговаря на всички разпоредби за пълна трудова заетост.

Правителството приема ежегодно актуализирана Национална програма по безопасност и здраве при работа, която определя целите и приоритетите в тази област. Главната инспекция по труда отговаря за наблюдението и съблюдаването на изискванията за безопасност и здраве при работа. През 2012 г. са работили 334 инспектори по труда. От общия брой проверки 43% са установили нарушения на изискванията за безопасност и здраве. Като цяло прилагането им беше по-малко ефективно в държавния сектор, отколкото в частния.

Законовата закрила и държавните проверки не обхващаха работещите в значителната по мащаб сива икономика. През ноември Центърът за изследване на демокрацията отчете нарастване на дела на скритата икономика (избягване на данъчни, митнически и акцизни плащания и нерегистрирана заетост) спрямо 2012 г.

През първите шест месеца от годината броят на трудовите злополуки е бил 1 317. Главната инспекция по труда отбеляза, че през периода размерът на трудовите злополуки е била приблизително същия, както и през предходната година.

Условията в някои сектори, по-конкретно строителство, рудодобив, химия и транспорт, продължиха да бъдат рискови за работещите в тях. Към месец юли смъртните случаи при трудови злополуки са били 21, предимно в транспортния сектор. През юли четирима миньори загинаха при срутване на галерия в мина „Ораново“ край Симитли.